

УДК: 329.733:343.325:394 (477)

Іредентизм у контексті об'єднавчих етнополітичних рухів: сутність і специфіка

Н.В. ГОРЛО

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, E-mail: ngml@rambler.ru

Авторське резюме

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей іредентизму, що здійснюється в процесі проведення порівняльного дослідження іредентизму з іншими формами об'єднавчих етнополітичних рухів – уніонізмом і пан-націоналізмом. Іредентизм розглядається як форма уніонізму, тому що спрямовується на об'єднання груп розділеного народу, і як один зі способів реалізації пан-націоналістичних ідей. Історичний огляд зародження іредентизму в Греції і Італії показує, що змістом іредентизму є такий варіант об'єднання розділеного народу, коли його більша частина вже створила національну державу і прагне приєднати інші групи розділеного народу, які перебувають під іноземним пануванням. Специфічною ознакою іредентизму є селективний характер чинників, на основі яких формується стратегія об'єднання розділеного народу: мова, спільні елементи культури або схожі уявлення про спільне минуле. Іредентизм має деструктивний потенціал, оскільки загрожує територіальній цілісності держави, в якій проживає іредента. За цією ознакою іредентизм відрізняється від етнічного уніонізму і пан-націоналізму, які найчастіше декларують об'єднання вже сформованих етнополітичних організмів. Серед способів боротьби з руйнівним впливом іредентизму на політичну стабільність в багатоетнічних державах є відкритий діалог між представниками різних етнічних груп і реалізація вираженої регіональної політики.

Ключові слова: розділений народ, об'єднавчі етнополітичні рухи, іредентизм, етнічний уніонізм, пан-націоналізм, багатоетнічна держава.

Irredentism in the context of uniting ethno-political movements: matter and specificity

N.V. GORLO

Zaporizhzhya national university, Zaporizhzhya, Ukraine, E-mail: ngml@rambler.ru

Abstract

The purpose of the article is the specification of the peculiarities of irredentism through the process of conducting the comparative research of irredentism with other forms of uniting ethno-political movements – unionism and pan-nationalism. Irredentism is viewed as the form of unionism since it is focused on the union of groups of separated nations. In addition, it is the way of realization of pan-nationalistic ideas. The historical research of irredentism in Greece and Italy states, that the main idea of irredentism was the union of the separated nations when the main part of the nation has already created a national state and desires to annex other parts of the nation which are under foreign rule. The specific feature of irredentism is the selective nature of its factors that are the base of the strategy formation of the unity of nations: language, same cultural elements, or common judgments about the past. Irredentism has destructive potential since it threatens the territorial integrity of a country in which irredenta lives. Irredentism differs from ethnic unionism and pan-nationalism by this attribute – ethnic unionism and pan-nationalism usually declare the union of already formed ethno-political formations. Among the ways of coping with the destructive influence of irredentism on the political stability in multiethnic states are the open dialog between the representatives of different ethnic groups and the implementation of reasonable regional policy.

Key words: separated nation, uniting ethno-political movements, irredentism, ethnic unionism, pan-nationalism, multiethnic state.

Постановка проблеми. Політичні процеси сучасності характеризуються більш швидкими темпами, складністю і масштабами, ніж у минулому. Це викликано формуванням інформаційного суспільства, глобалізацією, розвитком демократії. Багато політичних процесів обумовлені потребою реалізації чи захисту етнонаціональних інтересів. На цьому ґрунті досить часто виникають міжетнічні і міждержавні конфлікти, які характеризуються тривалістю, ірраціональністю та складністю у залягодженні. Динамічно відбуваються процеси етнічної інтеграції, етнічної дезінтеграції, самовизначення. Чимало гострих ситуацій у світі

пов'язані з етнічним сепаратизмом і іредентизмом. Останнім часом в українському суспільстві активізувалася увага до іредентизму, що пов'язане з анексуванням Російською Федерацією Криму під гаслами «захисту російського народу» і «відновлення історичної справедливості». Однак стосовно іредентизму слід відзначити деяку понятійну невизначеність і його ототожнення з іншими видами етнополітичних процесів, що ускладнює випадки його ідентифікації. І якщо розмежування між сепаратизмом і іредентизмом проведено досить чітко, то відмінності іредентизму від інших етнополітичних рухів потребують наукового аналізу.

© Н.В. Горло, 2015

Аналіз досліджень і публікацій. Іредентизм тривалий час залишається в центрі уваги представників зарубіжної політичної науки, які тримають пріоритет у вивченні даної проблеми. Складна політична дійсність надає багато емпіричного матеріалу, пов'язаного з проявами іредентизму у різних куточках світу, який осмислювали такі зарубіжні науковці, як Т. Абразіо, Дж. Гоксек, Д. Горані, Д. Горовіц, Д. Ландау, М. Сайдеман, Н. Чейзен, Д. Ягсиоглу та багато інших. Серед російських науковців проблематику іредентизму досліджують Р. Бараш, С. Голунов, Ф. Попов, А. Семченков. Для українських науковців іредентизм ще не став предметом спеціального політологічного аналізу, проте йому приділяють увагу в контексті дослідження сепаратизму і сецесіонізму В. Горенкін, В. Дівак, Ю. Мацієвський та інші дослідники. Аналіз наукового доробку виявив практичну відсутність порівняльних досліджень, пов'язаних з визначенням специфіки різних форм об'єднувачих етнополітичних рухів. Це актуалізує проведення даного дослідження, об'єктами аналізу якого є такі етнооб'єднувачі рухи, як іредентизм, уніонізм і пан-націоналізм. Попри те, що кожен рух має свою специфіку, у з'ясуванні їхньої сутності спостерігається плюралізм. Дослідження має не тільки теоретичне, але й практичне значення, оскільки уточнення специфіки іредентизму і його розмежування з іншими об'єднувачими рухами дозволить більш чітко ідентифікувати відповідні прояви саме як іредентистські. Це, в свою чергу, сприятиме пошуку більш адекватних способів реагування на іредентизм як об'єктивну реальність сучасного світу.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні сутності і специфіки іредентизму, що здійснюватиметься шляхом проведення порівняльного дослідження різних форм об'єднувачих етнополітичних рухів.

Роль провідного методологічного інструментарію у дослідженні виконує порівняльний метод, який орієнтує на встановлення схожих та відмінних рис між явищами, що об'єктивно мають деяку спільність, тобто належать до одного класу. За характером порівняння є тематичним, оскільки передбачає аналіз предмета дослідження у порівняльній перспективі з акцентуванням уваги на особливостях етнооб'єднувачих рухів. Запорукою успішного застосування даного методу є порівняння явищ за найбільш суттєвими ознаками, які повинні відповідати завданням дослідження. На нашу думку, до таких ознак (критеріїв порівняння) слід віднести учасників, умови формування, функції, масштаби поширення етнополітичних рухів. Відповідно до цих критеріїв можна вести мову про проведення морфологічного і субстанціонального порівнянь. За М. Ільїним, у випадку морфологічного порівняння здійснюється співставлення явищ за формою, переважно за структурою і функціями [4, с. 144]. Застосування такого порівняння дозволяє уточнити іє-

рархію досліджуваних явищ і виділити більш широкі за змістом поняття, які позначають ці явища. Парним до морфологічного є субстанціональне порівняння, за якого співвідносяться не форми, а їх наповнення, тобто матерія чи субстанція [4, с. 144]. У даному дослідженні це установки учасників і задекларована мета.

Виклад основного матеріалу. Поява і розвиток усіх об'єднувачих етнополітичних рухів обумовлені існуванням розділених народів. Численні війни і територіальні завоювання, а також територіальні розподіли внаслідок укладення міждержавних договорів призвели до того, що досить часто представники одного етносу опинялися у складі різних держав. Власне, через це у сучасному світі кількісно переважають багатоетнічні держави, а формула «один народ – одна держава» є скоріше утопією, ніж реальністю. Але групи одного народу часто незадоволені своїм статусом і прагнуть до об'єднання, перетворюючись таким чином на активних суб'єктів політики. За визначенням російської дослідниці Р. Бараш, «розділений народ можна визначити як етнічну групу, територія компактного проживання якої розділена адміністративними або державними кордонами. При цьому представники розділеної етнонаціональної групи усвідомлюють себе єдиною спільнотою, прагнуть до об'єднання свого етнічного простору в єдине адміністративне утворення, що самоуправляється» [2, с. 43]. Слід розрізняти розділений народ і розділену націю, оскільки розділеною є нація, частини якої сформували різні держави, наприклад німецька і корейська нації.

Поява розділених народів є формою етнороз'єднувачих процесів, супутніми до яких виступають етнооб'єднувачі процеси. Слушно зауважив О. Картунов, що «паралельно з етнодиференціюючим процесом йде процес згуртування й об'єднання етносів. А звідси – невідвротність конфлікту зазначених тенденцій, що є однією з рушійних сил суспільного розвитку...» [5, с. 179].

Спираючись на базові характеристики розділеного народу, який прагне до об'єднання, можна стверджувати, що найбільш універсальним за змістом і більш широким за значенням поняттям є «етнічний уніонізм», оскільки під уніонізмом розуміється прагнення до об'єднання, злиття [3, с. 556]. На нашу думку, це поняття доцільно вживати для позначення усіх випадків об'єднання етнічних груп, адже суттю етнічного уніонізму є прагнення до об'єднання в одній державі розрізнених етнічних анклавів [9, с. 73], статус яких може бути різним: 1) усі частини розділеного народу мають власні держави, але прагнуть до об'єднання (корейський народ); 2) жодна з частин розділеного народу не створила власної держави, але досить потужно демонструє державотворчі і об'єднувачі наміри (курдський народ); 3) одна частина розділеного народу створила державу,

в якій складає етнічну більшість, а інша група компактно проживає у сусідній державі на суміжній території, маючи статус національної меншини (наприклад, румуни, угорці тощо). Враховуючи наявність великої кількості випадків розділених народів, припускаємо, що понятійна невизначеність, пов'язана з об'єднувачими рухами, пояснюється у першу чергу досить широким тлумаченням поняття «розділений народ».

Поряд з поняттям «етнічний уніонізм» для позначення усіх випадків об'єднувачих рухів досить часто у наукових працях використовують поняття «іредентизм», причому така тенденція характерна для всіх національних шкіл етнополітології. Поряд з широким розумінням іредентизму є й більш вузьке його тлумачення, за яким іредентизм пов'язується тільки з таким варіантом об'єднання, коли одна частина розділеного народу вже створила власну державу, а інша проживає компактно на суміжній території сусідньої держави. Така понятійна невизначеність, на нашу думку, ускладнює розуміння сутності іредентизму і вимагає дослідження аргументації прихильників двох позицій.

Зарубіжні науковці найчастіше демонструють обидва підходи до розуміння іредентизму. Наприклад, широке тлумачення іредентизму не відкидає Д. Горовіц, який визначає іредентизм і як спробу відокремлення території чи населення однієї держави з метою приєднання до іншої, і як спробу відокремлення території чи населення декількох держав з метою подальшого об'єднання в єдину новоутворену державу [11]. Навпаки, Д. Ягсиоглу розглядає іредентизм вужче і пов'язує його з фактом наявності напружених відносин між національною меншиною у державі з одного боку і домінуючою етнокультурною групою з іншого боку. Ця ситуація обумовлює втручання іншої сусідньої держави, тому що «етнічна група, яка є меншістю в країні, де конфлікт відбувається, це більшість в країні, яка вирішує взяти участь». Мета сусідньої країни є більш радикальною, ніж захист прав і інтересів меншин, і полягає у «звільненні» меншості і території, на якій вона проживає [14].

Російські дослідники також демонструють два підходи у розумінні сутності іредентизму. Більш широко застосовує термін «іредентизм», позначаючи ним різні форми етнічного об'єднання, Ф. Попов. У роботі, присвяченій сепаратизму, наведена авторська розробка понятійно-термінологічного апарату, за допомогою якого науковець визначив два види іредентизму – малий, який розуміється традиційно, як виведення частини території держави з її складу і наступне приєднання до іншої держави без формування нового поля влади, та тотальний іредентизм як політичний рух, направлений на приєднання всієї території суверенної держави до іншої вже існуючої держави, тобто сепаратистська форма іредентизму [6, с. 10, 11].

Інше розуміння іредентизму наведено в роботах Р. Бараш і С. Рибаківа. За визначенням Р. Бараш, «іредентизм можна визначити як спробу конкретної етнічної групи, яка проживає на території деякої держави, возз'єднатися зі спорідненим їй етнічно (або таким, що розуміється спорідненим за будь-якими іншими ознаками) населенням іншої (однієї чи більше) держав. Важливим аспектом іредентизму є прагнення до об'єднання не тільки етнічно споріднених груп, але й територій їх проживання» [1, с. 156-157]. С. Рибаківа визначає іредентизм окремим видом уніонізму. Він визначає етнічний уніонізм як рух за об'єднання в одній державі народу, який або не має «власної» держави і розділений чужими кордонами, або який вже має власну «національну державу», але не повністю нею об'єднаний [7, с. 8]. Для позначення другого варіанта уніонізму якраз і вжито термін «іредентизм», який виступає як виводове поняття відносно етнічного уніонізму. На нашу думку, саме такий підхід більш вірний, оскільки визначає місце іредентизму в ієрархії об'єднувачих етнополітичних рухів як один з різновидів уніонізму, що за рядом ознак відрізняється від інших випадків об'єднання розділених народів.

З огляду на наявність безпосереднього зв'язку між іредентизмом і націоналізмом окремі спроби визначити статус іредентизму роблять дослідники націоналізму. Націоналізм виступає в якості провідної ідеї для всіх етнополітичних рухів, а його змістом є заклик до єдності населення, яке за певними ознаками має становити націю. В залежності від системуючих елементів, які розглядаються як базові для націєтворення, розрізняють етнічну (німецьку, культурну) і політичну (французьку, громадянську) моделі нації. Етнічна модель нації в основу єдності покладає етнічну спільність, мову, історію, фольклор; консолідація етнокультурної спільноти передують утворенню політичної організації. Політична модель нації ґрунтується на спільній політичній ідентичності, яка забезпечується рівними правами усіх громадян незалежно від етнічної належності. У цьому випадку багатоетнічна держава утворюється раніше, ніж згодом у її рамках відбудеться формування нації.

У типології націоналізмів Е. Сміта виділені територіальний і етнічний націоналізми. Іредентизм, який тісно пов'язаний з ідеєю єдності на основі кровної спорідненості, без сумніву, базується на гаслах етнічного націоналізму. Всі варіанти етнічного націоналізму спираються на етнічно-генеалогічну концепцію нації, однак за критерієм ситуації, в якій опинилися етнічні спільноти, і їх мети, Е. Сміт розрізняв два види етнічних рухів: 1) рухи перед здобуттям незалежності, які намагаються відколотися від більшої політичної одиниці і заснувати нову політичну «етнічну націю»; це сепаратистські і діаспорні націоналізми; 2) рухи після здобут-

тя незалежності, які поширюються, прагнучи приєднати етнічних «родичів» поза межами теперішніх кордонів «етнічної нації» та землі, населені ними, або сформувані набагато більшу «етнонаціональну» державу через союз культурно і етнічно близьких етнонаціональних держав; це іредентистські і «пан»-націоналізми [8, с. 90].

І хоч у типології Е. Сміта іредентизм і пан-націоналізм згадуються поряд як різновиди об'єднувачих етнополітичних рухів, вони не є тотожними. Пан-націоналізм, на думку вченого, демонструє варіант «націоналізму без нації», оскільки передбачає об'єднання в єдиній культурно-політичній спільноті кількох, здебільшого суміжних держав на основі спільних культурних рис або «спорідненості культур». Він пропонує поділ пан-націоналістичних рухів на справжні – пантюркізм, панарабізм і іредентистські, до яких він відносить пангерманізм, панболгаризм, паніталізм та інші.

Спеціальне дослідження проблемі пан-ідеологій присвятив Т. Людке. На його думку, пан-ідеології є часто іредентистськими за своєю природою. У випадках розділеності пан-групи реалізація пан-ідеології вважається неможливою, тому приймається рішення об'єднати частини пан-групи в одну територію чи державу. Саме існування членів пан-групи на території конкретної держави нібито дає право втручатися в справи інших країн [12].

З цього випливає, що іредентизм є лише одним зі способів реалізації пан-націоналізму, відповідно, ототожнювати їх не можна. Можна виділити відмінності між класичним пан-націоналізмом і іредентизмом, які полягають у такому: 1) різні масштаби, оскільки пан-націоналістична ідея зачіпає багато народів, у той час як іредентизм асоціюється з одним народом, який має розділені групи; 2) пан-націоналістична ідея акцентує увагу на мовно-етнічних і релігійних (панславізм, панісламізм) або суто територіальних (пан-європеїзм, пан-американізм) ознаках, у той час як іредентизм спирається виключно на етнічну спорідненість груп, які прагнуть до об'єднання; 3) найчастіше пан-націоналістичні ідеї формуються в умовах зовнішніх загроз, тоді як іредентизм може бути постійним політичним курсом, який направляється ідеями з виразним культурно-історичним змістом, наприклад ідеєю «Великої держави» або особливого культурного світу («русский мир»).

Отже, іредентизм не тотожний етнічному уніонізму і пан-націоналізму, він є значно вузьчим, оскільки має яскраво виражену специфіку. Уточнити дефініцію іредентизму і з'ясувати специфічні риси цього етнополітичного руху допоможе аналіз його найперших форм прояву. Етимологія терміну «іредентизм» пов'язується з діяльністю у XIX ст. італійської партії, яка мала назву «Italia irredenta» («незвільнена Італія»). А. Пітассіо зазначає, що в

усіх національних державах, народжених між XIX і XX століттями, розвивались політичні рухи, які боролись за те, щоб анексувати інші території, розташовані поблизу їхніх кордонів. Ця необхідність виправдовувалася лінгвістичною або етнічною подібністю між жителями національної держави і бажаних територій або ж історичними причинами [13]. Відомо, що діяльність цієї партії стала більш потужною після Берлінського конгресу 1878 р., коли при розподілі земель Італія не отримала жодного прирощення території. Іредентисти вимагали приєднання до Італії таких регіонів, як Південний Тіроль, Герцеговина, Трієст, Істрія, Далмація, кантон Тессин, Ніцца, Корсика, Мальта. Тоді уряд не перешкоджав партійній діяльності, яка спрямовувалася проти Австрії. Однак згодом ставлення до іредентистів змінилося, що обумовлювалося радикалізацією діяльності. Отже, італійський іредентизм полягав у приєднанні до Італії тих територій, які раніше перебували в складі окремих італійських держав і населення яких розмовляло італійською мовою.

Історія об'єднувачого руху етнічних греків – «енозіс» – є іншим класичним прикладом іредентизму. Іредентистський проект греків, що мав назву «Велика ідея», виявився недовгим успішним. Незалежна грецька держава (Королівство Греція) була визнана у 1830 році, однак більша частина етнічних греків перебувала поза її межами у складі Османської імперії. Грецька «Велика ідея» спрямовувалася на реставрацію Візантійської імперії з центром у Константинополі і передбачала приєднання до складу Греції Епіру, Фессалії, Македонії, Фракії, Криту, Кіпру, островів в Егейському морі, Константинополя, частини Анатолії, Іонічних островів. Частково територіальні домагання грецької влади були задоволені у ході Балканських війн 1912-1913 рр. та підписання Севрського договору по закінченні Першої світової війни. Однак вже у Греко-турецькій війні 1919-1922 рр. Греція зазнала поразки і за Лозаннським договором 1923 року понесла територіальні втрати [10, с. 140].

Отже, історичний огляд зародження і розвитку іредентизму демонструє пов'язаність цього руху саме з варіантом об'єднання розділеного народу, коли його більша частина вже створила національну державу і прагне приєднати інші групи розділеного народу, які перебувають під іноземним пануванням.

Аналіз практики іредентизму виводить ще один важливий аспект іредентизму, пов'язаний з його впливом на територіальну цілісність держави, в якій проживає іредента. За цією ознакою іредентизм суттєво відрізняється від інших видів етнічного уніонізму і пан-націоналізму, які в принципі не передбачають сецесію як спосіб досягнення об'єднувачих цілей, не загрожують територіальній цілісності держав, оскільки декларують об'єднання вже сформованих етнополітичних організацій. Винятком є лише

такий варіант етнічного уніонізму, пов'язаний з об'єднавчими прагненнями розділеного народу, всі частини якого є етнічними меншинами, які проживають у різних державах, наприклад курди.

Але і прагнення до об'єднання частин бездержавного народу стикається з великими труднощами, оскільки влада держав проживання всіляко перешкоджає цьому. Державотворчі прагнення курдів в Ірані, Іраку, Туреччині, Сирії тривалий час є безуспішними, у той час як іредентистські наміри етнічної меншини можуть отримати потужну підтримку з боку своєї «історичної батьківщини». Саме так сталося у Криму, де іредентистські настрої формувалися протягом тривалого часу завдяки підтримці з боку Російської Федерації, яка здійснювала постійний ідеологічний вплив на населення регіону.

Проте іредентизм, маючи деструктивний потенціал, який полягає у загрозі територіальній цілісності держави, може бути попереджений. Серед способів боротьби з руйнівним впливом іредентизму на політичну стабільність в багатонаціональних державах є відкритий діалог між представниками різних етнічних груп і реалізація виваженої регіональної політики.

Проблема розділеності народу має ще одну рису, пов'язану з тим, що частини розділеного народу, проживаючи в різних державах, можуть не бути тотожними за всіма культурними чинниками (мовою, звичаями, традиціями) і мати досить помітні відмінні риси. У характеристиці іредентистського націоналізму, наданій Е. Смітом, заслуговує на увагу зауваження з приводу іредентистських рухів, які «звичайно прагнуть приєднати окремі етнічно схожі частини інших держав» [8, с. 178]. Тобто не передбачається повна тотожність частин розділеного народу. Ця проблема проявилася вже в грецькому енозисі. За Лозаннським договором 1923 року мав відбутися обмін етнічного населення між Грецією й Туреччиною, що убезпечувало ці меншини від взаємних насильств у випадку, якби вони залишилися проживати в попередніх умовах. У період 1923-1924 рр. до Греції з Малої Азії переселилося майже 1,1 млн. православних (обмін здійснювався також за віросповіданням), а до Туреччини – 380 тис. мусульман [10, с. 140]. Переселення показало відмінності між місцевими жителями і переселенцями, які розмовляли турецькою мовою або діалектами грецької; значні відмінності мав і спосіб життя малоазійських і місцевих греків.

Це ускладнювало відносини між групами розділеного народу. Однак, на нашу думку, ця проблема притаманна усім об'єднавчим рухам.

Історія показує, що в іредентистському об'єднанні пріоритет може надаватися лише деяким ознакам – мові, спільним елементам культури або схожим уявленням про спільне минуле, – які іноді сполучаються в комплексі, але можуть бути використані й поодиночі. Наприклад, важливою складовою італійського іредентизму була вимога проведення державних кордонів згідно з лінгвістичними. У випадку кримського іредентизму більш вагому роль відіграли мовний чинник і схоже бачення історичного минулого, у той час як культурні традиції етнічних росіян у Криму значно відрізняються від традиційної культури російського народу. Так само валлонський іредентизм у Бельгії або донабський в Україні свідчить про вагомий роль мовної спільності з населенням іншої країни для обґрунтування іредентистських гасел. Це підтверджує тезу про селективний характер чинників, які обираються активістами для аргументації об'єднання.

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволяє визначити іредентизм як суспільно-політичний рух, спрямований на об'єднання в рамках однієї держави груп так званого розділеного народу – етнічної спільноти, яка розділена державними кордонами між двома або кількома державами. Причому одна частина розділеного народу вже створила власну державу, а інша перебуває в правах національної меншини в сусідній державі.

На основі морфологічного порівняльного аналізу можна стверджувати, що іредентизм є однією з форм етнічного уніонізму, оскільки демонструє об'єднавчу стратегію груп розділеного народу, а з позицій субстанціонального аналізу, з огляду на установки, він може виступати видом пан-націоналізму, оскільки об'єднання етносу спирається на гасла етнічного націоналізму.

Мета дослідження логічно обумовила акцентування уваги на інтеграційному потенціалі іредентизму, але це явище має й деструктивний характер, пов'язаний зі створенням загрози територіальній цілісності держави, в якій проживає іредента. Суперечливий характер іредентизму актуалізує подальші наукові дослідження з позицій нормативно-ціннісного підходу, що дозволить всебічно дослідити позиції сторін в міждержавних конфліктах, які виникають на ґрунті іредентизму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бараш Р. Ирредентизм как категория дискурса и политической практики [Текст] / Раиса Бараш // Вестн. Российской науки. – 2012. – № 2-3. – С. 151-171.
2. Бараш Р. Явление разделенных этнонациональных групп: политологический анализ [Электронный ресурс] / Р. Бараш. – Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2010. – Режим доступа: http://www.isras.ru/files/File/Publication/Barash_kniga.pdf - Название с экрана.
3. Бирик С.П. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання [Текст] / С.П. Бирик, Г.М. Сюта; за ред. С.Я. Єрмоленко. – Харків: Прапор, 2012. – 623 с.

4. Ильин М.В. Основные методологические проблемы сравнительной политологии [Текст] / М.В. Ильин // Полит. исслед. – 2001. – № 6. – С. 140-153.
5. Картунов О.В. Вступ до етнополітології [Текст] / О.В. Картунов. – К.: ІЕУГП, 1999. – 300 с.:
6. Попов Ф.А. География сецессионизма в современном мире: автореф. дисс... канд. геогр. наук. Спец.: 25.00.24 – Эконом., соц., полит. и рекреационная география [Текст] / Моск. гос. ун-т. – М., 2010. – 24 с.
7. Рыбаков С.Е. Анатомия этнической деструктивности. II. Этнический радикализм [Текст] / С.Е. Рыбаков // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 18. Социология и политология. – 2001. – № 4. – С. 3-39.
8. Сміт Е. Національна ідентичність [Текст] / Ентоні Сміт; пер. з англ. П. Таращука. – К.: Основи, 1994. – 224 с.
9. Шабает Ю.П. Этнополитология: учеб. пособие [Текст] / Ю.П. Шабает, А.П. Садохин. – М.: Юнити Дана, 2005. – 319 с.
10. Яровий В.Ф. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ століття [Текст] / В.Ф. Яровий. – К.: Генеза, 2005. – 816 с.
11. Horowitz D.L. Irredentas and Secessions: Adjacent Phenomena, Neglected Connections [Text] / D.L. Horowitz // International Journal of Comparative Sociology. – 1992. – Issue 1. – Vol. 33. – № 1-2. – P. 118-130.
12. Lüdke T. Pan-Ideologies [Electronic resource] / Tilman Lüdke; published by the Leibniz Institute of European History (IEG), Mainz 2012-03-06. – Regime to access: <http://ieg-ego.eu/en/threads/transnational-movements-and-organisations/pan-ideologies>
13. Pitassio A. Irrédentisme et nationalisme en Italie. Un même projet? [Electronic resource] / Armando Pitassio // Les cahiers Irice. – 2015/1 (n° 13). – P. 37-48. – Regime to access: <http://www.cairn.info/revue-les-cahiers-irice-2015-1-page-37.htm>
14. Yagcioglu D. Irredentism: An Inevitable Tendency of Ethnic Nationalism [Electronic resource] / D. Yagcioglu. – Regime to access: http://www.academia.edu/1029408/Irredentism_An_Inevitable_Tendency_of_Ethnic_Nationalism

Стаття надійшла до редакції 22.05.2015

REFERENCES:

1. Barash, R. Irredentizm kak kategorija diskursa i politicheskoy praktiki (Irredentism as the category of discourse and politics). *Vestnik Rossijskoj nacji*, 2012, no. 2-3, pp. 151-171.
2. Barash, R. Javlenie razdeljonykh jetnonacional'nyh grupp: politologicheskij analiz (The phenomenon of separated ethnic groups: political analysis). Saarbrücken, 2010. Regime to access: http://www.isras.ru/files/File/Publication/Barash_kniga.pdf.
3. Bybyk, S.P., Syuta, H.M. Slovník inshomovnykh sliv: tlumachennya, slovotvorennya ta slovovzhyvannya (The dictionary of foreign words: explanations, word formation, usage). Kharkiv, 2012. 623 p.
4. Il'in, M.V. Osnovnye metodologicheskie problemy sravnitel'noj politologii (The main methodological problems of comparative politicalology). *Politicheskie issledovaniya*, 2001, no. 6, pp. 140-153.
5. Kartunov, O.V. Vstup do etnopolitohiyi: naukovо-navchal'nyy posibnyk (Introduction to Ethnopolitical Science: Scientific-Educational Text-Book). Kyiv, 1999. 300 p.
6. Popov, F.A. Geografija secessionizma v sovremennom mire: avtoref. diss... kand. geogr. nauk. Special'nost': 25.00.24 – Jekonomicheskaja, social'naja, politicheskaja i rekreacionnaja geografija (The geography of secessionism in modern world. Geography Science diss.). *Moskovskij gosudarstvennyj universitet*. Moscow, 2010. 24p.
7. Rybakov, S.E. Anatomija jetnicheskoy destruktivnosti. II. Jetnicheskij radikalizm (The morphology of ethnic destructiveness. Ethnic radicalism). *Vestnik Moskovskogo universiteta*. Serija 18. Sociologija i politologija, 2001, no.4, pp. 3-39.
8. Smith, A. Natsional'na identychnist' (National identity); per. z anhl. P. Tarashchuka. Kyiv, 1994. 224 p.
9. Shabaev, Ju.P., Sadohin, A.P. Jetnopolitologija (Ethnic politicalology). Moscow, 2005. 319 p.
10. Yarovyj, V.F. Novitnyja istoriya Tsentral'noevropejs'kykh ta Balkans'kykh krayin KhKh stolittya (Contemporary history of Central European countries and the Balkans in XX century). Kyiv, 2005. 816 p.
11. Horowitz, D.L. Irredentas and Secessions: Adjacent Phenomena, Neglected Connections. *International Journal of Comparative Sociology*, 1992, issue 1, vol. 33, no. 1-2, pp. 118-130.
12. Lüdke, T. Pan-Ideologies; published by the Leibniz Institute of European History (IEG), Mainz 2012-03-06. Regime to access: <http://ieg-ego.eu/en/threads/transnational-movements-and-organisations/pan-ideologies>
13. Pitassio, A. Irrédentisme et nationalisme en Italie. Un même projet? (Irredentism and Nationalism in Italy. The same project?) *Les cahiers Irice*, 2015/1, no. 13, pp. 37-48. Regime to access: <http://www.cairn.info/revue-les-cahiers-irice-2015-1-page-37.htm>
14. Yagcioglu, D. Irredentism: An Inevitable Tendency of Ethnic Nationalism. – Regime to access: http://www.academia.edu/1029408/Irredentism_An_Inevitable_Tendency_of_Ethnic_Nationalism

Горло Наталя Віталіївна – кандидат історичних наук, доцент
Запорізький національний університет
Адреса: 69000, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66
E-mail: ngml@rambler.ru

Gorlo Natalia Vitaliivna – PhD in history, associate professor
Zaporizhzhya national university
Address: 66, Zhukovs'kyj Str., Zaporizhzhya, 69000
E-mail: ngml@rambler.ru